

Norske leger ønsker og støtter opp om et offentlig helsevesen.
Men ikke for enhver pris

Staten får de legene den fortjener

De norske legene og den norske stat har et tett forhold. Det store flertallet av legene får inntekt fra det offentlige – direkte som lønn eller indirekte via takster. Det alt vesentlige av helsetjenestene er offentlig finansiert. Nesten alle leger i Norge (97 %) er dessuten medlemmer av Den norske legeförening. Dette gjør relasjonen spesiell: Hver av partene – staten og legene – er nær enerådende på sitt område og har tilsvarende stor makt. Samtidig er den gjensidige avhengigheten stor. Et slikt forhold er krevende. Det må forhandles med finfølelse og gjensidig respekt for å finne løsninger – hvis intensjonen er fortsatt samarbeid.

I forholdet mellom to parter forhandles det i praksis om to ting – hva man skal oppnå, og hva man skal være. Mye av den offentlige interessen knytter seg til forhandlingene om økonomi og arbeidsvilkår – for eksempel hva det er rimelig at leger skal tjene, hvor lange vakter det er forsvarlig å ha, hvor mange vaktskift, om legene må føye seg etter statlige instruksjoner osv. Men begge parter har et bredere engasjement og større ambisjoner. Staten har politiske mål for helsetjenesten og befolkningen. Legene på sin side har ikke bare interesse av inntekt og arbeidsvilkår, men er også opptatt av hvordan helsetjenesten og legerollen skal være, hvilke etiske regler som bør gjelde, hvilken kompetanse som er nødvendig for å ivareta pasientene. Derfor har Legeföreningen to akser – den er ikke bare en fagorganisasjon, men også en faglig organisasjon.

Enkelt sagt tar fagforeningsaksen seg av det legene skal oppnå, mens den faglige aksens forvalter det legene skal være. Fagforeningsaksen er organisert gjennom et sentralt forhandlingsapparat, med yrkesforeninger, lokale tillitsvalgte og et omfattende avtaleverk. Den faglige aksens kommer til uttrykk gjennom Legeföreningens fagmedisinske foreninger, i lokalavdelingene, i en mengde ulike utvalg og komiteer, i arbeidsgrupper for medisinske og helsepolitiske spørsmål, i internasjonalt samarbeid – og selvsagt gjennom vitenskapelige artikler og faglig debatt i Tidsskriftet. Det er neppe tvil om at den faglige delen av Legeföreningens virksomhet er viktigere for hva det vil si å være lege enn lønnsforhold og satser. Det dreier seg om legenes identitet, selve innholdet i profesjonen. Men samtidig hjelper det lite å ha kunnskap og erfaring dersom det ikke er mulig å nyttiggjøre seg den fordi arbeidsvilkårene er for dårlige og nødvendige rammebetingelser fraværende.

Den norske legeförening har vært en fagforening og en faglig forening siden starten i 1886. Det er ganske unikt i internasjonal sammenheng at foreningen har klart å beholde en så høy oppslutning når den har forsøkt å forene disse rollene. I de fleste andre land er det atskilte foreninger – en (eller flere) for fag og en for fagforening. Sentrale spørsmål er derfor hvilken vekt det skal legges på hver av de to aksene i foreningen, hva som påvirker vektleggingen og om det har noen betydning at ikke fag og fagforening splittes.

Det Legeföreningen til enhver tid er, avhenger både av hvilke oppgaver den tar på seg og av hvilke den får. Mye bestemmes dermed av motparten staten. Staten er en spesiell part fordi den ikke bare kan forhandle innen gitte lover og rammer, men også ensidig vedta nye. I praksis betyr det at staten i betydelig grad påvirker hva slags legeförening vi får. I den grad staten vesentlig vil forhandle med Legeföreningen om lønn og satser, utvikles foreningen i retning av en ren interesseorganisasjon, en fagforening. I den grad Legeföreningen trekkes inn og tillegges oppgaver i utviklingen av helsetjenesten, legeyrket og legegjerningen, får man en sterkere profesjonsforening. En profesjonsorganisasjon kjennetegnes ved at alle spørsmål som berører profesjonen stadig er under vurdering og utvikling. Derfor kan man si at en profesjon er en levende tradisjon – den bygger på erfaring og på eksperimenter som avleires i praksis.

Det kan synes som om staten med helseministeren i spissen ensidig har bestemt seg for at spesialistutdanningen skal trekkes ut av Legeföreningen. Det hevdes at en ordning der profesjonen står for profesjonaliseringen er foreldet og umoderne. Hvor det er mest hensiktsmessig å legge profesjonsutdanningen, er en omfattende debatt – den kan ikke tas i hele sin bredde her. Her er temaet mer avgrenset: Er staten tjent med en legeförening innskrenket til en ren fagforening? Til en motpart, ikke en samarbeidspartner?

Legene og staten har hatt et tett, langvarig og til tider konfliktfylt forhold. De har likevel valgt å holde sammen i et slags fornuftsekskap. Det finnes mange internasjonale eksempler og modeller for hvordan leger og offentlig myndigheter kan forholde seg, eller snarere ikke forholde seg, til hverandre. Den norske modellen der de aller fleste legene – inkludert de som jobber privat – er organisert i samme forening (Legeföreningen) og i prinsippet slutter opp om et offentlig helsevesen, er ganske unik. Den har vist seg å være ganske robust. Det betyr ikke at alt er rosenrødt. Men begge parter har vært klar over at et mest mulig harmonisk samliv er mer verdt enn å trumfe gjennom særinteresser.

Som ellers i livet blir kvaliteten på forholdet ikke bedre enn det man klarer å gjøre partneren. Man får – over tid – den partneren man fortjener. Legene og Legeföreningen har selvsagt ansvaret for sine egne prioriteringer og utspill – og reaksjonene på dem. Men mon tro om ikke staten har mest å tape på å kjøre en uforsonlig linje overfor legene? Staten ser ut til å forutsette at leger vesentlig motiveres av penger. Det kan gå tross i ord! Hvis man ikke verdsettes for det man er, vil man bare gjøre det man får noe for.

Charlotte Haug
redaktør